

בנות כלום, שהרי הבנות יטלו את כל הנכסים לצורך נדונייתן?!

אמר להן רבי: כך נוטלות הבנות לנדונייתן:

הבת הראשונה שנישאת — נוטלת עישור נכסים. שניה — נוטלת עשירית במה ששיירה הראשונה, שלישית — במה ששיירה השניה, וכן עושות כולן. ולאחר מכן חוזרות כולן וחולקות בשוה את מה שנטלו. [ומדובר שבאו בבת אחת, אבל אם באו בזאת אחר זאת, מקבלת כל אחת עשירית מהנכסים שנשאר. ר"ן]

אף כאן כך. הראשון שמבקר, אכן נוטל אחד מששים בצערו של החולה. אבל השני נוטל שוב אחד מששים במה שנשתייר, וכן כולם. ולכן, אף כשיבקר והו ששים אנשים, לא יעמוד עדיין מחליו⁽¹²³⁾.

רב חלבו חלש [חלה].

נפק אכריז רב כהנא: רב חלבו באיש, חלה! מ-א

לא איבא דקא אתי [לא נכנס אף אדם לבקר].

אמר להו רב כהנא: וכי לא כך היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, ולא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו — חיה.

והיינו, שלכן תהיה זהיר אף במצוה קלה, משום שאין אתה יודע מתן שכר שלה, לפי שאין לה שיעור.

אלא אמר אביי: אפילו גדול — צריך לבקר אצל קטן.

רבא אמר: שצריך לבקר את החולה אפילו מאה פעמים ביום.

אמר רבי אחא בר חנינא: כל המבקר חולה — נוטל אחד מששים בצערו.

אמרי ליה: אם כן, ליעלון שיתין ולוקמה שייכנסו אצלו ששים אנשים, ויעמידוהו מחליו!]

אמר ליה: נתכוונתי שכל אחד נוטל אחד מששים — כעישורייתא דבי רבי [כדלהלן].

ועוד, שזהו דווקא בכהאי גוונא שהמבקר בן גילו [שנוולד המבקר במזלו של החולה].

ומהו "עישורייתא דבי רבי"?

דתניא, רבי אומר: בת הניזונית מנכסי אחין [לאחר מות אביהם] — נוטלת עישור [עשירית] מהנכסים שהניח אביה, לצורך נדונייתה.

אמרו לו לרבי: לדברך, מי שיש לו עשר בנות — וכן, יוצא שאין לו לבן במקום

וכתב, דלהכי קאמר דווקא בכן גילו, שהרי לא ימצא לו כל כך הרבה בני אדם שהם בני גילו.

עוד כתב, דלא מעלין מחליו — רק עד ששים אנשים, וכעשורייתא דבי רבי. אבל מי שיבא אחר כך, אינו נוטל מחליו כלום. עיי"ש.

ים סוף, וכתוב שם "מחצת ראש מבית רשע", ומשמע לרבי יצחק שהיינו קרח.

123. תמה המהרש"א, מכל מקום, הרי אם יכנסו אצלו הרבה אנשים, לא יישאר מהחולי אלא מעט!

אמר לו אותו תלמיד לרבי עקיבא: רבי, החייתני?

לאחר אותו מעשה יצא רבי עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים — כאילו שופך דמים! שהרי לולי שביקר רבי עקיבא את אותו תלמיד, וכיבד וריבץ לפניו, לא היה חי!

כי אתא רב דימי, אמר: כל המבקר את החולה — גורם לו שיחיה.

וכל שאינו מבקר את החולה — גורם לו שימות.

והוינן בה: מאי גרמא? למה נתכוין רב דימי במה שאמר שמי שאינו מבקר את החולה — גורם לו שימות?

אילימא שנתכוין לומר, שכל המבקר את החולה — מבקש עליו רחמים שיחיה, וכל שאין מבקר את החולה — מבקש עליו רחמים שימות,

מבקש עליו שימות — סלקא דעתך? האם יתכן שמי שאינו מבקר, מבקש עליו שימות? (124)

אלא, לכך נתכוין רב דימי: יש חולה שראוי לבקש עליו שימות, כגון שמצטער הרבה בחליו. והמבקר את החולה, מועילה תפילתו אף להחיות את החולה, ולא מבעיא שמועילה לבקש עליו שימות.

ואילו כל שאין מבקר חולה — אין מבקש עליו רחמים, לא שיחיה, ולא שימות. דהיינו, שאף בחולה שראוי לבקש עליו שימות, אם אינו מבקרו, אינו מהנהו אף בהנאה זו.

רבא, יומא קדמא דחליש [ביום הראשון שחלה] אמר להון: לא תיגלו לאיניש שחליתי, דלא לתרע מזליה, כי אולי על ידי בקשה מועטת שיבקש שונאי את רעתי, יתווסף חוליי. רא"ש.

מכאן ואילך, אמר להון: פוקו ואכריזו בשוקא [צאו והכריזו בשוק שחליתי]. דכל דפני לי — ליחדי לי [שכל מי ששונא אותי — ישמח], וכתביב: "בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' וגו'" והשיב מעליו אפוי. ואם כן, יועיל לי הדבר שאבריא.

ודרחיב לי [ואילו אוהבי], ליבעי עלי רחמי [יתפלל עלי].

אמר רב: כל המבקר את החולה — ניצול מדינה של גיהנום. שנאמר: "אשרי משכיל אל דל ביום רעה ומלטהו ה'".

אין דל — אלא חולה (125), שנאמר: "מדלה יבצעני".

אי נמי, מן הדין קרא שנאמר באמנון: "מדוע אתה ככה דל בן המלך בבקר בבקר וגו'".

וכו' — גורם לו שימות! עיי"ש.

125. באמת בדרך כלל דל היינו עני בממון. אבל במקרא זה משמע שהכוונה לחולה, שהרי כתיב "אשרי משכיל אל דל", ואין צריך השכלה כל

124. כתב המהרש"א דקצת קשה, מי יימר לן שרב דימי דיבר לענין בקשת רחמים, אולי נתכוין לענין כיבוד וריבוץ לפניו, שכל המבקר את החולה, ומכבד ומרביץ לפניו — גורם לו שיחיה. וכל שאינו מבקר, וממילא אינו מכבד

ואיין רעה אלא גיהנם, שנאמר: "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה".

ואם ביקר את החולה — מה שכרו?

ותמהינן: מה שכרו?! כדאמר רב לעיל, שהמבקר את החולה ניצול מדינה של גיהנם:

אלא, מה שכרו של המבקר את החולה, בעולם הזה? (126)

כפי שנאמר בהמשך הפסוק: "ה' ישמרהו ויחיהו ואושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו".

וכך הוא פירושו של הפסוק:

"ה' ישמרהו" — מיצר הרע.

"ויחיהו" — מן היסורין.

"ואושר בארץ" — שיהו הכל מתכבדו בו.

"ואל תתנהו בנפש אויביו" — שיזדמנו לו ריעים כריעיו של נעמן, שריפו את צרעתו [דהיינו, עבדיו של נעמן, שנתנו לו עצה שיקבל את דבריו של הנביא ויטבול בירדן, ועל ידי אותה עצה — נתרפא מצרעתו].

ואל יזדמנו לו ריעים כריעיו של רחבעם, שעל ידי עצתם הרעה — חילקו את מלכותו.

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: אם יאמרו לך ילדים: בנה! וזקנים יאמרו לך: סתור! (127) שמע לזקנים, ואל תשמע לילדים. לפי שבנין ילדים — סתירה, וסתירת זקנים — בנין.

וסימן לדבר: מעשה רחבעם בן שלמה בתחילת מלכותו, ששמע לעצת הילדים [הצעירים] שיעצו לו להכביד עולו על העם, ולא שמע לעצת הזקנים שיעצו לו להקל עולו, ועל ידי כך מרד בו העם, ונתחלקה מלכותו.

אמר רב שישא בריה דרב אידי: לא

לסבול בנין העליה. וזקנים אומרים לו: סתור את חומת הבית, כדי לבנותה עבה יותר, שיהיה לה חוזק לסבול את העליה. ואמר רבי שמעון בן אלעזר, שמע לעצת הזקנים, שודאי יותר בקיאים בדבר. והיינו, שבנין ילדים — היא סתירה גם לחומת הבית. ומה שאומרים הזקנים לסתור את חומת הבית — בנין הוא גם לעליה שעליה. וסימן לדבר — רחבעם בן שלמה, שהזקנים יעצו לו לסתור, דהיינו, להקל עולו מעל העם, והילדים יעצו לו לבנות, דהיינו, להוסיף עוד על עולם, והיתה עצתם סתירה, שעל ידה מרדו בו ישראל. ואילו היה שומע לזקנים, היה הדבר בנין, כפי שאמרו לו הזקנים: והיו לך לעבדים כל הימים.

כך כדי לתת ממון לעני! לכן פירש דהיינו לענין ביקור חולים, וזה ודאי צריך להשכיל יפה איזו רפואה הוא צריך וכו'. מהרש"א. עיי"ש.

126. שכיון שהחיהו בעולם הזה, מסתבר שיהא לו שכר גם בעולם הזה. מהרש"א. ועיי"ש שהאריך.

127. לכאורה דבר תמוה הוא, שיהיה דבר כזה שיאמרו לו הילדים לבנות, והזקנים יאמרו לו להיפך!

ומבאר המהרש"א, דאפשר לפרש ענין זה, כגון מי שיש לו בית חומה בנוי, ורוצה לבנות עוד עלייה עליה, והילדים אומרים לו: בנה את העליה על החומה הקיימת, שחומת הבית יכולה

ממטתו של חולה, שנאמר: "ה' יסעדנו על ערש דוי". ואם המבקר ישב על גבי מטה וכדו', נמצא שהוא גבוה ממקום שכינה (130).

ואמר רבין אמר רב: מטרם במערבא [כשיורד מטר בארץ ישראל] — מהרא רבה פרת [מעיד עליו נהר הפרת]. שכאשר מי נהר פרת מתרבים, בידוע שאף שלא ירדו גשמים כאן, כבבל, ירדו גשמים בארץ ישראל.

ונפקא מינה, שאסור לטבול אז בפרת. לפי שאין ה"נוטפין", דהיינו מי גשמים, מטהרין כשהם "זוחלין" [כמו מי הנהר, שהם זורמים], אלא רק באשבורן. דהיינו, כשהם נמצאים במקום אחד, ללא זרימה.

הטבילה לטהרה יכולה להיות בשתי אפשרויות:

טבילה במי מעיין, או טבילה ב"מי בור", הנקרא "מקוה".

מי המעיין מטהרים את הטובל בהן, בין אם הם עומדים ובין אם הם זורמים [זוחלין]. אך מי המקוה אינם מטהרים אלא אם הם מכונסים במקום אחד, ללא זרימה כל שהיא.

הנהרות, האגמים, והימים, וכן הבארות שנובעים מהם מים חיים, מקורם במי מעיין הוא, ויכולים לטבול בהם גם בשעה שהם זורמים, או שהם נעים ונדים הנה והנה.

ליפעוד (128) איניש קצירא [לא יבקר אדם את החולה], לא בתלת שעי קדמייתא [לא בשלש שעות ראשונות של היום], ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא, כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי [כדי שלא יסח דעתו מבקשת רחמים].

והיינו, משום שבתלת שעי קדמייתא — רווחא דעתיה של החולה [החולה מרגיש עדיין טוב], וסבור המבקר שאין צורך לבקש עליו רחמים.

ואילו בשלש שעות בתרייתא — תקיף חולשיה, תקפה על החולה מחלתו, וסבור המבקר שאין עוד תקוה, ומתייאש מן הרחמים.

אמר רבין אמר רב: מניין שהקדוש ברוך הוא זן את החולה? (129)

שנאמר: "ה' יסעדנו על ערש דוי וגו'".

ואמר רבין אמר רב: מניין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה?

שנאמר: "ה' יסעדנו על ערש דוי".

תניא נמי הכי: הנכנס לבקר את החולה, לא ישב לא על גבי מטה, ולא על גבי ספסל, ולא על גבי כסא. אלא מתעטף — ויושב על גבי קרקע.

והטעם, מפני שהשכינה שרויה למעלה

הרבה פעמים ימים הרבה בלא אכילה ושתייה!

130. כתב הר"ן, שיש אומרים שהיינו דווקא כשהחולה שוכב על גבי קרקע, שאז המבקר גבוה ממקום שכינה.

והריטב"א הביא, דיש אומרים שדווקא

128. עיי' בגליון הש"ס שציין לרש"י במס' שבת [י"ב ע"ב, ד"ה סועד, עיי"ש], וכ', שלדבריו צריך לגרוס כאן "לסעוד", שהוא לשון פקידה. וכך גורס גם המהרש"א, עיי"ש.

129. פירש הריטב"א, שהרי עומד [החולה]

[הנקראים "נוטפים" על המים שבנהר הנובעים ממעיינות [הנקראים "זוחלים"] – נפסלים מי הנהר הזה לטבילה למשך התקופה הזאת.

כדתניא בספרי: "אי מה מעיין מטהר בזוחלין, אף מקוה מטהר בזוחלין, תלמוד לומר: אך מעין ובור. מעיין מטהר בזוחלין, ומקוה – באשבורן"⁽¹³¹⁾.

ומאידך, מי גשמים או מי שלגים שהפשירו, אינם נחשבים למי מעיין, והם יכולים לטהר רק כאשר הם מכונסים במקום אחד, במקוה, ללא זרימה.

לרוב מי הגשמים והשלגים שהפשירו, נשפכים אל הנהרות, והם אינם מהווים את רוב המים של הנהר. אך אם אירע בזמן מסויים של השנה שרבו מי הגשמים

המים שאובים שהוסיף למי המעיין, דינו כמקוה לכל דבר, שצריך גם אשבורן, שלא יזחלו המים, וגם ארבעים סאה.

אכן הרמב"ם חולק על הר"ן וסובר שאותו מקום עצמו שהתערבו מים שאובים במי מעיין, יש בו את שני הדינים, שמטהר בכל לשהוא, אך צריך שיהיה אשבורן.

ומסביר האמרי משה [סי' א'], שדבריו של הרמב"ם מתאימים עם דברי הגר"א. כי במקום שהתערבו מים שאובים במי מעיין, אם יזחלו המים, אין הם נחשבים כמצורפים למי המעיין, ואם כן, צריך שיהיה בהם ארבעים סאה, ורק מכח צירופם של המים השאובים אל מי המעיין בהיותם באשבורן, שאינם זוחלין, יש להם את הדין של מי מעיין, שהטובל בהם אינו צריך ארבעים סאה.

והסבר זה של האמרי משה מבואר יותר על פי דברי הגר"ח בספרו, שחיבור המים השאובים למי המעיין אינו מחיל על המים השאובים עצמם שם של מי מעיין, אלא יש להם דין תורת מחובר למעיין, ודי בכך כדי להשלים את שיעורן. שהרי מי מעיין אינם צריכים להיות ארבעים סאה, והוא הדין מים שאובים המחוברים לעיל. אבל מכל מקום המים השאובים אינם מי מעיין עצמם, ואינם יכולין לטהר בהיותם זוחלים כמי מעיין. עיי' בקה"י סי' כ"ז שהרחיב את הסבר העניין.

כשיושב בשוה למראשותיו של החולה. אבל אם הוא מקום שפל מהמיטה, אפילו על גי כסא מותר. והביא דיש אוסרין בכל ענין לישב כנגד מראשותיו, ונהגו העם כלשון הראשון.

131. הגר"א [שו"ע יו"ד ר"א סק"ה וס"ק צ"א] מבאר מדוע מי מעיין מטהרים כשהם זוחלין, ואילו מקוה של מי גשמים אינו מטהר אלא כשהם עומדים ואינם זורמים, כי מקוה אינה מטהרת אלא אם יש בה ארבעים סאה, ובשעה שהמים זורמים, אין חיבור ביניהם, והטובל בהם אינו טובל בארבעים סאה מצורפים. אך מעיין מטהר אפילו בכל שהוא, אם הקיפו המים את כל גוף האדם. ולכן על אף שהמים הזוחלים אין צירוף ביניהם, די בטבילה במי נהר כל שהוא כדי להטהר.

והר"ן הביא את דברי המשנה בפרק ראשון של מקואות [משנה ז'], שאם היו מי מעיין מועטים ורבו עליו מים שאובין, דינו שוה למקוה, שאינו מטהר אלא ב"אשבורן", כשאינן המים זוחלין, מחד. ומאידך, דינו שוה למעיין שאין צורך בארבעים סאה, אלא די במים כל שהן.

וביאר הר"ן שמקומות מקומות יש בו. שבמקום שהיה המעיין מהלך בו בתחילה, קודם שנתנו בו את המים השאובין, דינו כמעיין לכל דבר, שהוא מטהר הן בכל שהוא, והן בזוחלין. ואילו במקומות שהוסיף למשוך אליהם על ידי

כדאמרינן במסכת תענית [כ"ה ע"ב]: "אין לך כל טפח וטפח יורד מלמעלה, שאין תהום עולה לקראתו טפחיים".

אם כן, הרי לעולם הזוחלין רבין על הנוטפין, שהרי כנגד טפח של גשמים שירדו — עולים טפחיים כנגדו ממעיין. לכן לשיטת שמואל מותר לטבול בנהרות לעולם, אפילו כשנראה לעין שנתרבו הרבה מחמת המטר.

ופליגא דברי שמואל אלו — **אדשמואל** [על דברי שמואל במקום אחר]!

דאמר שמואל: אין המים מטהרין בזוחלין, משום שחוששין אנו שרבו הנוטפין על הזוחלין — **אלא** בנהר פרת **ביומי תשרי** ב-מ **בלבד,** לפי שאז אינו זמן ירידת גשמים, ולא

ולכן, כשיש מקום לחשוש שמא רבו מי הגשמים הנקראים "נוטפין", על מי הנהר הנובעים ממעיינות, הנקראים "זוחלין"⁽¹³²⁾ — אסור לטבול בנהר.

והיינו דווקא כשהנהר גדול הרבה. אבל אם היה הולך לאטו, או שלא נתרבה אלא מעט, שאז אין מקום להסתפק ברביית נוטפין — מותר. כדתניא בתוספתא: "העיד רבי אלעזר בר צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין — שהם כשרים".

ופליגא דברי רבין — **אדשמואל**.

דאמר שמואל: נהרא — **מכיפיה** [מסלעו, ממקורו] **מתברין**. כלומר, שאף שאנו רואים שכשהגשמים יורדין — הנהרות גדלים, מכל מקום עיקר רבויין — ממקורן הוא.

מחצה כשר, כמו הרמב"ן, ושלא כדברי הרשב"א.

והר"ן [בסופו] הקשה על עדותו של רבי אליעזר ברבי צדוק, שהעיד על הזוחלין שרבו על הנוטפין שכשרין, ומטהרים בזוחלין, הרי פשיטא הוא, וכי יעלה על הדעת שכמה טיפות גשם יפסלו את נהר פרת מלטבול בו?!

משמע מקושייתו זו, שאין צורך להגיע לבטול ברוב כדי להכשיר את הרוב. כי אם נאמר שמיעוט המים הפסולים צריכים להתבטל ברוב המים הכשרים, ואחרת הם יחצצו בי רוב המים הכשרים לבין האדם הטובל, אין מקום לקושיית הר"ן, כי אדרבה, יש כאן חידוש בדין בטול ברוב, כי כאן הבטול ברוב צריך להכשיר את המים הפסולים שיהיו כחלק ממי הטבילה, ולא די בהורדת פסולן, כי האדם צריך לטבול במים הכשרים לטבילה, ולא במים שאינם פסולים לטבילה, ושפיר הוצרכו לעדותו של רבי אלעזר ברבי צדוק!

132. הרמב"ן והרשב"א נחלקו, האם צריך שיהיו רוב המים מי מעיינות, או די בכך שיהיו מחצה מי מעיינות, ומחצה מי גשמים.

ומחלוקתם היא בשאלה העקרונית, האם חוצצים המים הפסולים [המעורבים במים הכשרים] בין הטובל ובין המים הכשרים, או שגם כאן נאמר הדין שמין במינו אינו חוצץ.

אם המים הפסולים חוצצים, צריכים אנו להגיע לדין ביטול ברוב, ומחצה על מחצה יהיו פסולים. אך אם הם אינם חוצצים, הרי גם במחצה כשרים ומחצה פסולים — מועילה טבילה.

ומה שברוב פסולים לא מועילה טבילה, על אף שיש מים כשרים, והמים הפסולים אינם חוצצים, הוא משום שכאשר רוב המים פסולים, נקראים כל המים מים פסולים.

והרא"ש כתב כאן, שאם רבו הנוטפים פסול לטבול בהם משום שבטלו הזוחלין ברוב הנוטפין. ומוכח ממנו שהוא סובר שבמחצה על